

УДК: 378.14.17.022

ВПЛИВ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ НА ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ СТУДЕНТІВ

Щепова Діана Романівна
м.Дніпропетровськ

Подається аналіз можливостей освітнього середовища вузу у формуванні позитивних ціннісних орієнтацій. Сформульовані основні завдання вузу щодо гуманістичного спрямування процесу навчання та виховання особистості студента.

Ключові слова: цінність, ціннісна орієнтація, гуманізм, студент.

Актуальність даного дослідження зумовлено тим, що сучасне суспільство, з одного боку, потребує дедалі глибшого особистісного розвитку людини, а з іншого – створює дедалі кращі передумови для цього. Тому важливим є саме вивчення тих умов, в яких особистість студента, а саме його ціннісні орієнтації могли б розвиватися найкраще. Метою даної статті є вивчення впливу навчання та виховання у вузі на формування ціннісних орієнтацій студентів.

Якщо визначати основні причини потреби в розвитку самодостатньої особистості, то слід зазначити, що процес глобалізації, який до того ж супроводжується розвитком сучасних інформаційних технологій, істотним чином, буквально на порядки, розширює комунікаційне середовище, в якому живе і функціонує людина. За порівняно стислий історичний період комунікативне середовище людини стало невпізнаним. Ці впливи не тільки різноманітні, а часто й суперечливі, протилежні, що істотно ускладнює визначення самостійної позиції молоді людини. Тобто для того, щоб залишатися собою, а тим більше – бути ефективним в багатоманітному полі спілкування та впливів, студент має бути значно більш розвиненим як особистість, тобто бути самодостатньою особистістю.

Наступною причиною необхідності поглиблення особистісного розвитку студента, формування самодостатності особистості є об'єктивно обумовлений у світі і, зрозуміло, в Україні, процес зростання демократичності суспільства. Цей процес, у свою чергу, викликаний різноманітними причинами. Серед них – необхідність регулюючих, управлінських дій у масштабах людства, що обумовлено глобалізацією і зростанням цілісності світу; створення регіональних організацій держав, яким добровільно передано ряд функцій держав; необхідність демократичної загальної атмосфери для розвитку сучасних науково-інформаційних технологій; потреба, врешті-решт, у дедалі розвиненішій демократії для дедалі глибшого розвитку й самореалізації особистості в суспільстві тощо. Одним словом, демократизація є необхідною передумовою подальшого прогресу суспільства і людини. Тому навчально-виховний процес в освітніх закладах, а також соціальне середовище в суспільстві в цілому, мають бути максимально зорієнтовані на формування розвиненої, самодостатньої особистості студента.

Поряд із засвоєнням базових знань, перед сучасною освітою дедалі нагальнішим постає завдання навчити студента самостійно оволодівати новими знаннями та інформацією, навчити навчатися, виробити потребу в навчанні упродовж життя. Створити умови для безперервної освіти впродовж життя повинні суспільство і держава. Для цього слід налагодити сучасну й ефективну систему освіти яка б передбачала не лише навчання у вищих навчальних закладах, а і освітньо-пізнавальні передачі, а то й спеціальний канал, які мають бути постійно на національному телебаченні і радіо; держава повинна заохочувати просвітницьку діяльність громадських організацій і взагалі підтримувати поши-

рення знань в країні [1, с.59].

У сучасних умовах істотно актуалізується ще одна функція навчального процесу – навчити людину використовувати отримані знання у своїй практичній діяльності: професійній, громадсько-політичній, побути тощо. Поки що, на превеликий жаль, засвоєння знань тими, хто навчається, часто зорієнтоване на досягнення «тактичної мети» – успішно скласти іспит або залік. Тобто знання заради успішної оцінки в заліковій книжці. При такому підході людина і знання найбільше зближуються в момент іспиту, але потім швидко й назавжди взаємно віддаляються. Практично втрачається сенс навчання, засвоєння знань. Вихід тут один – позбутися формального підходу в навчанні, перетворити навчальну діяльність в органічне засвоєння знань як методології, бази, основи діяльності людини у різних сферах життя. Усе це набуває особливості загрози в умовах, коли людство рухається до нової якості суспільного розвитку – суспільства знань. Дуже часто поняття «суспільство знань» зводять до виключно або переважно його інформаційної складової. Але зазначимо, що вирішальним чинником суспільства знань буде людина. Людина, яка здатна діяти на основі отриманих знань, на основі практичного їх використання. Сформуємо таку людину через освіту – матимемо перспективу утвердити суспільство знань, діяльність якого в цілому і в різних сферах зокрема буде організоване на основі знань. Перетворившись у основний ресурс суспільного виробництва, інформація (знання) стали елементом соціальної структури, який постійно змінюється, причому все більш швидкими темпами. В таких умовах єдиною основою успішного функціонування і суспільства, і індивіда є їх готовність до змін, уміння адаптуватися до цих змін, їх програмувати і навіть детерминувати своєю діяльністю. Важливі стають не знання людини самі по собі і навіть не вміння їх застосовувати в тій чи іншій ситуації, а вміння самостійно добувати необхідну інформацію, у відповідності зі змінами оволодівати новими навичками та здатностями, в рамках нової загальносуспільної ситуації змінювати свою життєву програму розвитку.

Зазначимо ще один чинник розвитку самодостатньої особистості. Виховання – один із чинників, під впливом якого здійснюється розвиток самодостатньої особистості студента. Якщо середовище переважно стихійно впливає на розвиток людини, то виховання завжди є цілеспрямованим, тому його результати передбачувані. Як вирішальний чинник розвитку молодшої людини, виховання виконує такі функції: організовує діяльність, в якій розвивається і формується особистість; підбирає зміст навчання і виховання, який сприяє розвитку й формуванню особистості; усуває впливи, які можуть негативно позначитися на розвитку і формуванні особистості; ізолює особистість від несприятливих для її розвитку та формування умов, які неможливо усунути.

Передусім виховання спрямовується на створення умов для розвитку успадкованих фізичних особливостей і природних задатків та набуття нових рис і якостей, що формуються впродовж життя людини. Звісно, воно не може змінити кольору шкіри чи конституції тіла, успадкованих особистістю, але може зробити її фізично здоровою, витривалою, загартованою. Виховання не може докорінно перебудувати й тип темпераменту, але здатне внести до нього певні корективи. Вихованням, особливо самовихованням, людина розвиває та зміцнює гальмівні процеси або збільшує силу й динамічність нервових процесів. Успадковані людиною задатки розвиваються тільки у процесі її виховання: правильне виховання сприяє розвитку навіть дуже слабо виражених задатків, неправильно – гальмує його [2, с.158].

Виховання не лише визначає розвиток, а й саме залежить від нього, постійно спирається на досягнутий рівень розвитку. Проте головне його завдання — йти попереду розвитку, просуваюти його й зумовлювати в ньому новоутворення. Отже, виховання формує особистість, сприяє її розвитку, орієнтує на процеси, які ще не визріли, але перебувають у стадії становлення.

Основним принципом педагогіки є принцип виховання через діяльність. Тільки активна участь в різноманітних формах діяльності сприяє не тільки підвищенню освітнього потенціалу студентства, але і формуванню і розвитку його ціннісних орієнтацій. Особливу увагу слід приділяти творчій, креативній діяльності молодшої людини. Саме вона перетворює придбані знання і уміння на пе-

реконання і цінності. Необхідна активізація всіх форм діяльності студента, направлених на засвоєння, створення, передачу соціально-культурних цінностей. Також не треба забувати, що формування ціннісних орієнтацій студентства відбувається в єдності учбово-виховної і дозвільної діяльності і за умови їх взаємозамінюваності. Лише з урахуванням всіх цих умов можливий гармонійний розвиток системи ціннісних орієнтацій сучасного студента.

Таким чином, теоретичною основою гумано-центричної переорієнтації навчально-виховного процесу в нинішніх умовах є сучасний варіант концепції природовідповідності навчання та виховання. Крім принципового вирішення питання про наявність у студентів природного прагнення вчитися і розвиватися, ця концепція дає обґрунтування розвиваючого навчання. У психологічній науці найбільшим авторитетом у цій сфері, безумовно, є видатний учений Д.Узнадзе. На основі власних експериментів і узагальнення досягнень світової психологічної науки він показав, що функції саморозвитку пробуджуються у людей в цілком певний час і дуже важливо їх використати для формування цілісної і гармонійної особистості.

Не менш важливим чинником формування ціннісних орієнтацій слід розглядати соціально-культурну діяльність, яка безпосередньо організовується в вузах. Університет організовує лекції, науково-практичні конференції і творчі зустрічі з провідними діячами науки, культури і мистецтва, екскурсії, пізнавальні тури, в процесі яких студенти не тільки підвищують свій освітній потенціал, але і досягають певного культурного рівня. Даний вид діяльності є основним в розвитку особистості студента, формуванні його ціннісного світу. Здібність до творчості є необхідною умовою усестороннього розвитку особистості. Саме в процесі креативної, творчої діяльності студента виявляються його потреби і інтереси, на основі яких відбувається формування його ціннісних орієнтацій [3, с.238].

Таким чином, основними умовами формування ціннісних орієнтацій сучасного студентства є: вдосконалення соціально-культурного середовища вузу, тобто організація сукупності соціальних і духовних чинників і умов, що безпосередньо оточують студента в процесі його навчання. Велике значення тут приділяється особистості педагога. Процес дії педагога на особистість студента має бути направлений на розвиток у студента активного прагнення до вдосконалення, зокрема до вдосконалення свого ціннісного світу. Спосіб життя вихователя, його положення в колективі, результати його творчої, наукової діяльності тісно взаємозв'язані з процесом формування особистості студента. Від світогляду педагога, його життєвих позицій багато в чому залежить дія на процес формування ціннісних орієнтацій вихованця.

Університетське середовище може робити вплив на формування ціннісного світу студентства тільки в тому разі якщо вона буде, по-перше, відрізнитися різноманітністю, по-друге, гнучкістю по відношенню до студента. Необхідна гуманізація освітньо-виховного процесу (увага і дбайливе відношення до особистості студента і педагога), урахування індивідуальності кожного учасника освітньо-виховного процесу; його демократизація (потрібно не тільки надавати можливість вільного вибору методів, форм, засобів виховання педагогам і студентам, але і забезпечити їх усвідомлений вибір). Необхідно урахування і узгодження ціннісного світу студентства і цінностей, на яких засновано соціально-культурне середовище вузу; соціокультурні традиції вузу повинні враховувати особливості сімейного виховання, а також регіональні особливості і культурні традиції; всебічна взаємодія всіх об'єктів соціально-культурного середовища, участь студентів у створенні розвитку соціально-культурного середовища вузу; можливість самовизначення для студента своєї безпосередньої ролі в розвитку соціально-культурного середовища, що оточує його.

Важливою умовою формування ціннісних орієнтацій студентства є посилення згуртованості і соціально-культурної спрямованості учбової колективу.

Роблячи висновок можна сказати, що успішна реалізація українською освітою вищезазначених функцій, поряд з іншими назрілими перетвореннями, дозволить сформувати людину з інноваційним типом мислення, інноваційним типом культури, з готовністю до інноваційного типу діяльності, що стане адекватною

відповіддю на перехід цивілізації в інноваційний тип розвитку. Лише сформувавши інноваційну особистість, ми зможемо стати конкурентоспроможною нацією. Щодо перспектив подальших

досліджень в даному напрямку, то на наш погляд було б цікаво вивчити вплив гуманітарних дисциплін на формування духовних цінностей у студентів не гуманітарного профілю.

Література

1. Інформаційні системи. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bdpu.org/scientific_published/pedagogics_1. – Загол. з екрану. – Мова укр.
2. Астахова В.І. Деякі нові штрихи у соціальному портреті студентства / В.І.Астахова // Проблеми вищої школи. – К., 1993. – Вип. 78. – С. 57-65.
3. Кіпень В. Українське студентство: на що орієнтуємося і що цінуємо? / В.Кіпень // Управління освітою. – 2001. – № 22. – С.154-161.
4. Романюк Л. Розвиток ціннісних орієнтацій студентів у навчальному процесі / Л.Романюк // Дидактика професійної школи: Зб. наук. праць: Випуск 3. – Хмельницький: ХНУ, 2005. – С.48-52.
5. Сокурская Л.Г. Высшее образование как модель социокультурной трансформации: институциональный аспект анализа / Л.Г.Сокурская // Проблеми розвитку соціологічної теорії. Трансформація соціальних інститутів та інституціональної структури суспільства. – К.: Інститут соціології НАН України, 2003. – С.176-184

Актуальность материала, изложенного в данной статье, определяется тем, что ценностные ориентации представляются как одна из составляющих развития самодостаточной личности молодого человека. Ценностные ориентации являются духовным ядром каждой личности, они также способствуют установлению внутреннего благополучия и самоуверенности. Поэтому формирование позитивных ценностных ориентаций именно в студенческом возрасте является основой развития гармоничной личности молодого человека. Дается анализ возможностей образовательной среды вуза в формировании позитивных ценностных ориентаций личности. Сформулированы основные задачи вуза относительно гуманистической направленности процесса обучения и воспитания личности студента.

Ключевые слова: ценность, ценностная ориентация, гуманизм, студент.

The topicality of the material stated in article, has been caused by the fact that value orientations represent as one of key multiplier of personal orientation of young person. Value orientations are the main point in inner world of every person. They also promote for establishment of inner prosperity and self-assurance. Therefore forming of positive value orientations in students' age is basis for development of harmonious personality of young people. The role and possibilities of the educational environment of high school in formation positive value orientations of personality have been defined. The primary goals of high school work in formation of humanism in educational process have been formulated.

Key words: value, value orientations, humanism, student.